

Iisa Aaltonen

Monenlaisia kaupunkitekoja – tuoreita näkökulmia urbaanin paikan tekemiseen

Arvio teoksesta: Terhi Ainiala, Silja Laine, Päivi Leinonen & Pia Olsson (toim.). Tekojen kaupunki. Helsinki: SKS, 2025. ISBN: 978-951-858-973-3, 493 s.

Tasapainoinen ja huolellisesti toimitettu teos pohtii, miten kaupungin moninaiset toimijat rakentavat ja muovaavat kaupunkia niin käsitteellisesti kuin konkreettisesti.

Monitieteinen ja -menetelmällinen teos *Tekojen kaupunki* (2025) lupaa tarjota ymmärrystä ”moninaisista tavoista kokea ja kuvata kaupunkia” sekä pohtia ”kaupungin tekemisen muotoja ja niiden suhdetta kaupunkikehittämiseen erityisesti kaupunkilaisten toimijuuden näkökulmasta”. Teos onnistuu pääosin lunastamaan lupauksen. Kirjan lähtökohtana on ajatus, että ”kaupungeista ja kaupunginosista tulee elettyjä ja merkityksellisiä paikkoja – ja ihmisistä kaupunkilaisia – tekojen myötä” (s. 12).

Kaupunkitekoihin osallistuvat kaikki kaupungin toimijat, myös muunlaiset. Luvuissa tarkastellaan esimerkiksi tällaisia kysymyksiä: Miten kaupungeista tulee merkityksellisiä paikkoja? Miksi niitä halutaan puolustaa, kehittää, suojella ja kritisoida, toisinaan intohimoisesti ja tunteella?

Teoksen todetaan sopivan niin kaupunkitutkijoille ja opiskelijoille kuin kaupunkikehittämisen kentällä toimiville ja muille kaupungeista kiinnostuneille. Monipuolinen teos tarjoaakin jokaiselle kaupungeista kiinnostuneelle varmasti jotakin.

Humanistinen kaupunkitutkimus, jota kokoelma edustaa, on luonteeltaan monitieteistä, ja sen keskeisinä tieteenaloina voidaan pitää etnologiaa, historiaa, kielitiedettä, kirjallisuudentutkimusta, kulttuuriantropologiaa, kulttuu-

rihistoriaa ja museologiaa. Tekijöinä on laaja kirjoittajakunta, ja monet eri tieteenalat ovat edustettuina.

Toimittajien kirjoittamassa johdantoartikkelissa teos sijoitetaan kaupunkitutkimuksen kentälle, joka on ollut viime vuosikymmeninä aktiivista ja moniäänistä. Se jatkaa suomalaisen humanistisen kaupunkitutkimuksen polulla ja ottaa osaa 2000-luvulla julkaistujen teosten avaamaan keskusteluun kaupunkien kokemuksellisuudesta. Osittain samojen toimittajien teos *Humanistinen kaupunkitutkimus* (2021, Vastapaino) käsitteli nimenomaan merkityksellisiksi ja ajankohtaisiksi koettuja kaupunki-ilmiöitä.

Luen *Tekojen kaupunkia* historioitsijana, joka on perehtynyt erityisesti Helsingin historiaan, mutta myös vahvasti kaupunki-identiteettiin ja pääkaupunkilaisuuteen kiinnittyneenä henkilönä. Kaupunki, kaupunkilaisuus tai sen ilmiöt voivat osua syvälle identiteettiin, minkä osa kirjoittajista on huomionnut tuomalla esiin omia positioitaan esimerkiksi tarkastelunkohteenä olevien asuinalueiden asukkaina.

Vertaisarvioidussa kokoelmassa lukuja on johdanto- ja epilogiluku mukaan luettuna kaksikymmentä, ja kokonaisuus on jaettu neljään osaan, jotka on nimetty ytimekkäästi otsikoilla Osallisuus, Arki, Sanat, Muisti. Jaottelu tuntuu hieman keinotekoiselta, mikä on yleinen piirre kirjoituskutsun kautta kootuissa teoksissa. Monet teemat, esimerkiksi tunteet ja affektit, toistuvat useammassa luvussa, ja jotkut jopa kulkevat läpi teoksen. Myös esimerkiksi muisti ja menneisyys ovat viitteellisesti läsnä useimmissa kirjan luvuissa, sillä kokemusten tarkastelu vaatii ymmärrystä ajallisista kerrostumista.

Viime aikoina yhdeksi tutkimukselliseksi kiinnostuksen kohteeksi on noussut osallisuus, ja teeman kerrotaan olevan teoksessa paitsi tutkimuksen kohde myös lukujen teemoja läpäisevä eetos. Ratkaisu läpi teoksen kulkevasta punaisesta langasta toimii hyvin aiheiltaan moninaisessa kokoelmassa. Kuten monissa luvuissa käy ilmi digitaalinen media on nopeuttanut kokemusten jakoa ja esittämistä esimerkiksi kuvien jakamisen kautta. Myös hitaammat osallisuuden prosessit ovat kuitenkin kaupunkien tekemisessä yhä läsnä.

Tarkasteltavina kaupunkeina luvuissa painottuvat Helsinki ja Turku, vaikkakin myös muut suomalaiset kaupungit ovat edustettuina. Tätä selittää se, että kirja on saanut alkunsa Helsingissä ja Turussa sijaitsevien yliopistojen tutkimushankkeiden vuoropuheluna. Katse suunnataan myös Suomen rajojen ulkopuolelle, Tukholmaan ja Göteborgiin, mutta vain yhdessä luvussa.

Kaupunkien edustusta ei teoksessa problematisoida, eikä myöskään juuri-kaan sitä, miten erilaiset olosuhteet vaikuttavat.

Ajallisesti suurin osa luvuista sijoittuu 2020-luvulle. Ajallisista kerroksista puhutaan paljon, ja ne huomioidaankin kaikissa luvuissa, mutta vain kontekstin tasolla. Kaupunkia katsotaan pääosin vahvasti nykyajasta käsin, ja menneisyys ymmärretään nykyhetkessä syntyneiden merkityksenantojen taustatekijänä. Olisin kaivannut laajan aiheen käsittelyyn ja nimenomaan näkökulmiin ajallista monipuolisuutta ja kaupunkitekojen tarkastelua eri ajanjaksoista käsin, mutta ehkä tässä toiveessa korostuu historioitsijan näkökulma.

Kaupunkiteot merkityksenantoina ja konkretiana

Teoksen otsikossakin mainittu teko ymmärretään nimenomaan paikante-
kemisen (*placemaking*) kautta. Käsitteellä viitataan ajatukseen paikan jatku-
vasta uudelleen muotoutumisesta moninaisissa sosiaalisissa prosesseissa. Kaupunkiteon käsitteen soveltamisen mahdollisia rajoituksia ei käsitellä, ja jäänkin lukijana pohtimaan, voiko mikä tahansa teko, niin tietoinen kuin tiedostamatonkin, määrittyä kaupunkiteoksi. Entä muodostavatko nämä erilaisia hierarkioita tai yhteyksiä keskenään?

Kirjan luvuissa kaupunkiteoista esitellään monenlaisia esimerkkejä. Ne voivat olla merkitystenantoja niin omassa elämässä kuin laajemminkin julkisuudessa. Esimerkiksi Tuire Liimatainen tarkastelee, miten ruotsinsuomalaisen vähemmistöaktiivisuuden kautta tuotetaan kaupunkitilaa sosiaalisen median kuvajulkaisuin. Erityisen kiinnostavia ovat merkitystenantojen risteyskohdat, jollaisesta Salla Jokelan ja Hannu Linkolan luvussa ”Kehystetty lähiö – Kannelmäki ja Malminkartano median, kaupunkipolitiikan ja paikallisten katseiden leikkauspisteessä” on erinomainen esimerkki. Tekstissään kirjoittajat pohtivat, miten lähiöön liittyviä stigmoja tuotetaan.

Kaupunkeihin liittyy aina normeja. Erityisen näkyviksi nämä normit tekevät niihin mahtumattomat, marginalisoidut tai stigmatisoidut ihmisryhmät ja yksilöt. Kaupunkilaisilla voidaan nähdä olevan myös velvollisuuksia, mikä käy ilmi Jenna Hervan tekstissä suhtautumisesta Helsingin asunnottomiin 1960-luvun lopulla. Asunnottomien alkoholistien koettiin vievän veronmaksajilta mahdollisuuden puistojen käyttöön ja tulevan liiaksi keskiluokkaisten kaupunkilaisten ”omalle” alueelle.

Kaupunkiteot voivat olla myös konkreettista tekemistä tai taitoja, kuten Mikko Kyrönviidan ja Antti Wallinin luvusta DIY-skeittiparkeista ja niiden rakentamisen taidosta. Konkreettisilla teoilla otetaan kantaa, ja ne voivat haastaa totuttuja normeja tai käyttötapoja. Kaupunkia voi käyttää esimerkiksi leikkiin, niin kuin todistaa Lilli Sihvosen ja Jaakko Suomisen luku ”Leikkiä ja pelailua Turussa. Kaupunkitilan tarjoamat leikin mahdollisuudet”. Kirjoittajakaksikko hyödyntää muutamien muiden kirjoittajien tavoin tarjoutumien (*affordances*) käsitettä, jolla viitataan kaupungin toiminta- ja käytäytymismahdollisuuksiin.

Kaupunki vaikuttaa myös asukkaidensa käytökseen ja tekoihin. Kaupunkien ja sen toimijoiden väliset suhteet ovatkin luonteeltaan moniulotteisia. Konkreettinen ympäristö luo asukkaiden arkea, mistä Silja Laineen, Tiina Suopajärven, Jenni Rinteen ja Sanna Lillbroända-Annalan Turun Linnakkaupungin Satamarataa kulttuuriperintönä ja arjen liikkumisen ympäristönä tarkasteleva luku on hyvä esimerkki.

Myös motivaatiota kaupunkitekojen taustalla pohditaan. Eino Heikkilä analysoi rakkauden ja välittämisen asenteiden kautta Helsingin Kalasatamaa. Pauliina Lehtonen puolestaan tarkastelee feministisessä tutkimuksessa syntyneen hoivan käsitteen kautta kahta tamperelaista kerrostalolähiötä ja niistä huolehtimista.

Kaupunki monitieteellisen tarkastelun kohteena

Kaupunkiteot määrittyvät monenlaisiksi, mutta kaupunkia käsitteenä ei teoksen tasolla juurikaan määritellä eksplisiittisesti. Kaupunki tarjoaa koko teoksen tasolla ikään kuin kaikenkattavan rakenteen teoille. Olisi ollut kiinnostavaa lukea, miten eri suunnista ja erilaisilla menetelmillä aiheitaan lähestyvät tutkijat määrittelevät kaupungin. Jos teosta lukee jatko-osana aiemmin mainitulle *Humanistinen kaupunkitutkimus* -kokoelmalle, jossa kaupungin määritelmää pohditaan jo johdannossa, tämä ei ole ongelma, mutta itsenäiselle teokselle olisin kaivannut käsitteistön perinpohjaista perkaamista, varsinkin kun teoksen luvataan sopivan kaupunkitutkijoiden lisäksi opiskelijoille ja muille kaupungeista kiinnostuneille.

Niin ikään pohdinta siitä, mikä kaikki on kokemusta kaupungista ja mikä puolestaan muusta todellisuudesta, tuntuu jäävän ohueksi. Kuten Harri Jantunen huomauttaa luvussaan sateenkaarevista kaupungeista ”osallisuuden

kokemisen ja marginalisoitumisen kysymykset eivät ole pelkästään paikkakuntien materiaalisiin rakenteisiin ja tiloihin liittyviä, vaan ne voivat koskea myös esimerkiksi lapsuudenkodin ilmapiiriä, opintoja, työnsaantia sekä sosiaalisia vähemmistöspesifejä ilmiöitä”.

Monitieteellisyys kulkee käsi kädessä monimenetelmällisyyden kanssa. Luvuissa on hyödynnetty niin tekstimuotoisia lähteiden lukua, haastatteluja kyselyaineistojen läpikäyntiä kuin havainnointiakin. Muutamissa luvuissa havainnointia toimintana tai sen kohteita on demonstroitu mustavalkoisilla valokuvilla, mikä havainnollistaa tutkimuksen teon prosessuaalisuutta.

Luvut näyttävät, miten kaupunkia tutkimuskohteena voi lähestyä erilaisista suunnista ja erilaisin tutkimusmenetelmin. Kompastuminen liialliseen monipuolisuuteen ja laajuuteen on vältetty selkeällä positioinnilla, käsitteiden määrittelyllä ja menetelmien syvällisellä avaamisella. Tässä teoksen toimittajat ja kirjoittajat onnistuvat kiitettävästi.

Huolellinen ja valituissa näkökulmissaan perusteellinen teos esittelee uusia lähestymistapoja kaupungin tekemisen tarkasteluun ja toimii erinomaisesti syventävänä teoksena humanistiseen kaupunkitutkimukseen.

Laajasti tulkittuna myös käsillä oleva teos voidaan ajatella kaupunkitekona. Sen lisäksi, että tekijät määrittelevät kaupunkia aihevalinnoillaan ja rajauksillaan, monet heistä myös ottavat suoraan kantaa muun muassa alleviivaamalla tunteiden ja kokemuksien merkitystä kaupunkisuunnittelussa ja toivomalla kaupungeille eettisempiä ja kestävämpiä tulevaisuuksia. Esimerkiksi DIY-skeittiparkkien rakentamisen taitoa käsittelevä luku päättyy kirjoittajien kannanottoon purku-uhan alla olevan Helsingin Suvilahden skeittiparkin puolesta.

*Iisa Aaltonen
FM, YTM
Väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto*